ISSN: 2632-1734
CUDES
JOURNAL OF CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES

Yüksel Pazarkaya Metinlerinde Göç Travması: *Oturma İzni* Örneği

Oktay ATİK[1]

MAKALE BİLGİSİ:

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Benzerlik Raporu: Alındı

Makale Türü: Araştırma makalesi

Makale Kayıt Tarihi: 31.05.2026

Onay Tarihi: 27.06.2026

Atıf: Atik, O. (2026). Yüksel Pazarkaya Metinlerinde Göç Travması: Oturma İzni Örneği. Journal of Current Debates in Social Sciences, 9 (S4), 61-73.
DOI
http://dx.doi.org/10.29228/cudes.94605

Özet

Bu çalışma, Yüksel Pazarkaya'nın *Oturma İzni* adlı eserinde göçmen travmasının anlatıdaki yansımalarını Joshua Pederson'un "eksiklik" kavramı çerçevesinde inceler. Dış göç üzerine yapılan mevcut çalışmalar sosyo-ekonomik zorluklar, kültürel uyum ve kimlik çatışması ekseninde şekillenirken bu çalışma göç deneyimini, bireyin belleğinde kırılma yaratan, doğrusal bellek inşasını sekteye uğratan ve dili tahrip eden varoluşsal bir kriz olarak kavramsallaştırır. Çalışmanın kuramsal çerçevesi bir entelektüel soy zinciri üzerine kuruludur: Freud'un "gecikmişlik" ve "yineleme zorunlantısı" kavramları, Caruth'un bu zemini edebi alana taşıyan yorumu ve Pederson'un Caruth'tan türettiği üç kavram olan "eksiklik", "dolaylılık", "yineleme" bu zincirin halkalarını oluşturur. Çalışmada 'eksiklik' kavramıyla, göçmen öznenin yaşadığı travmatik kırılmanın bilince kaydedilemeyişi ve anlatıda boşluklar ile sessizlikler biçiminde yüzeye çıkışı Pazarkaya metinlerinde hem biçimsel hem de tematik yansımalarıyla örneklendirilir. Nitel veri analizinin benimsendiği çalışmada eserden seçilen sahneler eksikliğin izini gösteren 'sessizlik' ve 'metinsel boşluklar' çerçevesinde incelenir. Bulgular, Pazarkaya'nın metinlerinde göçmen travmasını 'eksiklik' aracılığıyla kurguladığını gösterir. Bu bağlamda çalışma birinci kuşak göçmen anlatılarının travmatik bir belleğin dışavurumları olduğunu vurgulayarak dış göç yazını ve travma çalışmaları arasında disiplinler arası bir diyalog kurmayı hedefler.

Anahtar Kelimeler: Dış Göç Yazını, Yüksel Pazarkaya, Travma Kuramı, Joshua Pederson, Eksiklik.

Migration Trauma in Yüksel Pazarkaya's Texts: The Example of Oturma İzni

The study examines the narrative manifestations of migrant trauma in *Oturma İzni* by Yüksel Pazarkaya through the lens of Joshua Pederson's concept of 'absence'. While existing researches on migration have predominantly focused on socio-economic hardships, cultural adaptation and identity conflict, this study reconceptualises the migration experience as an existential crisis that fractures individual memory, disrupts linear memory construction, and erodes language. The theoretical framework rests on an intellectual lineage: Freud's concepts of "latency" and "repetition compulsion," Caruth's reinterpretation that extends this foundation to literary domain, and Pederson's three analytical concepts derived from Caruth — absence, indirection and repetition — constitute the successive links of this chain. Pederson's concept of "absence" which captures the traumatic rupture's failure to be consciously registered and its subsequent surfacing in narrative through gaps and silence serves as the primary analytical bridge to Pazarkaya's texts. Employing qualitative data analysis, selected scenes from the work are examined through the themes of 'silence' and 'textual gaps'. The findings demonstrate that Pazarkaya constructs migrant trauma through aesthetics of absence. The study thus reframes first-generation migrant narratives as expressions of traumatic memory, forging an interdisciplinary dialogue between migration literature and trauma studies.

Keywords: Migration Literature, Yüksel Pazarkaya, Trauma Theory, Joshua Pederson, Absence.

[1] Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0002-4767-186X, oatik@nku.edu.tr

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin dinamik olgularından biri olan göç, sadece bir fiziksel yer değiştirme eylemi değil, ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel ve psikolojik boyutları olan bir toplumsal dönüşüm sürecidir. Bireylerin veya toplulukların ekonomik, toplumsal ya da siyasi nedenlerle yerleşim yerlerini değiştirmesi olarak tanımlanan göç olgusu (GTS, 2026), özünde bireyin bildiği coğrafyadan ve tanıdığı kültürel kodlardan koparak, bilinmezliğe doğru yaptığı varoluşsal bir yolculuğu ifade etmektedir. Bu var olma çabası içinde göç, 20. yüzyılın ortalarından itibaren Türkiye ve Almanya arasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin en belirleyici unsuru olmuştur. Kiel Üniversitesi'ne bağlı Dünya Ekonomi Enstitüsü'nün Alman Dışişleri Bakanlığı nezdinde başlattığı bir girişim Türkiye ile Almanya arasındaki işçi ithalinin 1956 yılına dayandığını göstermektedir. Buna göre Türkiye'deki Sanat Okullarından bir kafile mesleki eğitim için mesleki eğitim için Almanya'ya gitmiş ve Schleswig-Holstein eyaletinin çalışma bakanlığı tarafından çeşitli kurumlara yerleştirilmiştir. 1957 yılındaki Türkiye ziyareti sırasında Federal Almanya Cumhurbaşkanı Theodor Heuss tarafından davet edilen stajyer sayısı yüz elli olarak beyan edilmiştir (Abandan-Unat, 2002:40-41).

İkinci Dünya Savaşı'nın yaralarından kurtulmaya çalışan Almanya ile Türkiye özelinde 30 Ekim 1961 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması iki ülke özelinde tarihsel bir kırılma noktasıdır. O yılların Türkiye'sinin ekonomik sorunlarından bir çıkış yolu arayan vatandaşlar için Almanya bir umut kapısı olmuştur. Bu umut yolculuğu bir taraftan Almanya'nın sanayi sektöründeki iş gücü açığını kapatmaya olanak sağlarken diğer taraftan daha iyi bir yaşam için Almanya'da çalışıp para biriktirmek ve memlekete geri dönmek isteyen işçiler için kaçırılmayacak bir fırsattır.

Almanya'ya giden işçiler, çoğu zaman ağır sanayi koşullarında, düşük ücretlerle ve sınırlı sosyal haklarla çalışmak zorunda kalmışlardır. Dil engeli, kültürel farklılıklar ve yabancı düşmanlığı, onların gündelik yaşamını daha da zorlaştırmıştır. Bu deneyim, yalnızca ekonomik sebeplere dayanan bir göç hikâyesi olarak kalmamış; aynı zamanda toplumsal travmaların, özlemin ve yabancılaşmanın da bir ifadesi haline gelmiştir. Bu koşullar, edebiyat alanında da güçlü bir yansıma bulmuştur. Göçmen işçilerin yaşadıkları sorunlar ve içinde bulundukları zorlu koşullar, yazılı ve sözlü eserler aracılığıyla dile getirilmiştir (Kuruyazıcı, 2001:6; Oraliş, 2001:36). İlk dönem eserler, genellikle işçilerin karşılaştığı zorlukları belgeleyen, onların sesini duyurmaya çalışan metinlerdi ve bu yazınsal metinler "misafir işçi yazını" (Gastarbeiterliteratur), "göç yazını" (Migrantenliteratur), "yabancılar yazını" (Ausländerliteratur) gibi adlandırmalarla kavramsallaştırılmıştır (Pazarkaya, 2011a:118).

Almanya'da doğan bu yeni yazının öne çıkan isimlerinden biri olan Yüksel Pazarkaya, işçi göçünü yalnızca bir toplumsal olgu bağlamında değil, aynı zamanda bireyin iç dünyasında bıraktığı derin izlerle birlikte ele alan eserler vermiştir. Yetmişli yıllardan itibaren kaleme aldığı öykü ve romanlarda, Türk işçilerin gündelik yaşamını, kimlik arayışlarını ve dil bariyerleriyle mücadelesini edebi bir duyarlılıkla işlemiştir. Bu bağlamda öne çıkan *Oturma İzni* adlı öykü kitabı, hem birinci kuşak Türk işçilerinin Almanya'daki sosyo-ekonomik koşullarını gerçekçi bir biçimde yansıtmakta hem de Türk işçilerinin ekonomik sıkıntılarını, kimlik, dil ve aidiyet sorunlarını ve içsel çatışmalarını konu edinir. Böylelikle göçmen öznenin yaşadığı yabancılaşma hissi sadece toplumsal dışlanma üzerinden değil aynı zamanda belleğin ve dilin işlevsizleşmesi üzerinden de kurgulandığını söylemek mümkündür. Zira Yüksel Pazarkaya üzerine daha önce yapılmış çalışmaların sosyolojik ve yapısalcı kuramların etrafında şekillendiği göze çarpmaktadır. Örneğin; A. Tilbe ve K. Civelek'in (2018) *Savrulanlar* romanı üzerine yaptıkları çalışma İ. Sirkeci ve J. H. Cohen tarafından geliştirilen "çatışma ve göç kültürü modeli" ile Lucien Goldmann'ın "oluşumsal yapısalcı yazın toplumbilimi" yöntemine dayanmaktadır. Bu model, göçü her düzeydeki çatışma, gerilim ve güvensizlikten kaçış olarak yorumlar; göçmenlerin yeni kültürle bütünleşme, asimilasyon ya da marjinalleşme süreçlerine odaklanır (Tilbe ve Civelek, 2018: 78). Benzer biçimde Ahmet Demir'in Yüksel Pazarkaya'nın *Oturma İzni* adlı öykü kitabı üzerine yaptığı inceleme Almanya'daki birinci kuşak Türk vatandaşlarının sosyo-ekonomik koşullarının esere yansımalarını irdelemektedir (Demir, 2011: 676). E. Yılmaz ve S. Alaca'nın *Oturma İzni*'ni ele alan çalışmalarında, göç izleği göç sebepleri, göç ve sonrası, kimlik sorunları gibi tematik düzlemde tartışılmıştır (Yılmaz ve Alaca, 2019: 323). M. Nakiboğlu ve S.N. Duman (2024) da çalışmalarında Sabahattin Ali'nin *Arabalar Beş Kuruşa* başlıklı eseri ile Y. Pazarkaya'nın *Atkestanesi* başlıklı kısa hikayelerini

Hermeneutik çerçevesinde inceleyerek öteki ile ötekileştirilen arasındaki ilişkiye ayrıştırıcı söylem bağlamında dikkat çekmektedirler.

Anılan çalışmalarda yapılan sosyolojik, kültürel ve yapısalcı okumalar Yüksel Pazarkaya metinlerinin tarihsel ve toplumsal arka planını aydınlatabilmek için şüphesiz önemli bir role sahiptir. Ancak göçü yalnızca sosyo-ekonomik bir olgu ve yazınsal metni de bu olgunun bir yansıması olarak görmek; göç deneyiminin bireyin iç dünyasında, zaman algısında ve dilsel ifadelerinde yarattığı travmatik kırılmaları açıklamada yetersiz kalabileceğini göz ardı etmemek gereklidir. Zira göç süreci vatan ve kültür kaybının yanında, kültür şoku, ayrımcılık, damgalanma gibi sorunları da beraberinde getirmektedir ve bu sorunların travmatik uzantılarından bahsetmek mümkündür (Derin, 2020:47). Bu bağlamda çalışmada, Pazarkaya literatüründe yaygın olan sosyolojik ve tematik okumaları reddetmeden; onun metinlerinde göç deneyiminin travmatik göstergeler aracılığıyla nasıl ifade edildiğini incelenecektir. Ancak buradaki travmatik göstergelerden kasıt, göçle birlikte karşılaşılan zorluklardan doğan travmalar değil, aksine göçün ya da başka bir deyişle terk edişin zihinde yarattığı boşluğun o an idrak edilememesi ve yaşanan travmanın "gecikmeli" olarak kendini göstermesidir. Bu noktada yazın eleştirisinde sosyolojik modellerin ötesine geçip yazınsal metinlerin derinlerinde barınan travma izlerini sürmek için Cathy Caruth'un travma kuramına ve Joshua Pederson'a başvurmak bir zorunluluk halini almıştır. Buradan hareketle, Yüksel Pazarkaya'nın *Oturma İzni* öykü koleksiyonunu, Pedersonun'un kavramları çerçevesinde irdelenecektir. Bununla birlikte göçmen travmasının Pazarkaya metinlerinde hangi kurgusal öğelerle metinleştiği sorusuna yanıt aranacaktır. Bu soruya yanıt ararken Sigmund Freud'un 'gecikmişlik' ve 'yineleme zorlantısı' kavramlarından Cathy Caruth'un gecikmeli travma kuramına, oradan da Joshua Pederson'un 'eksiklik', 'dolaylılık' ve 'yineleme' kavramlarına uzanan kuramsal çizgi takip edilecek; bu üç kavram arasından 'eksiklik' kavramı çalışmanın odağına alınarak travmanın anlatıdaki 'metinsel boşluklar' ve 'sessizlik' biçimindeki yansımaları Pazarkaya'nın *Oturma İzni* eseri örneğinde çözümlenecektir. Bu metodolojik tercih hem kuramsal hem de tematik gerekçelere dayanmaktadır. İlk olarak, göç olgusunun hem bir eylem hem de bir tecrübe olarak özünde çok katmanlı bir varoluşsal bunalımı barındırmasıdır. Göçmen öznenin deneyimi daha yola çıkmadan önce anavatanında yaşadığı (ekonomik) bunalımla tetiklenmekte ve gurbet tecrübesinde dilsel işlevsizlik, hukuki görünmezlik, kültürel aidiyet sorunu gibi konularla da derinleşmektedir. Bu bağlamda Pederson'un 'eksiklik' kavramı göçmen öznenin yaşadığı bu çok katmanlı yoksunluğu hem içerik hem de biçim düzeyinde ortaya çıkaran bir kavram olarak öne çıkarmaktadır. İkinci olarak, travmanın 'gecikmişlik' ilkesi gereği bilincin şok anını kaydedememesinden doğan bu 'eksiklik', anlatıda 'sessizlik' ve 'metinsel boşluklar' aracılığıyla iz bırakmaktadır (Pederson, 2018:100-101). Pazarkaya metinlerindeki göçmen karakterlerde görülen 'söyleyememe' krizi, dilsel yetilerin zaman zaman işlevsizleşmesi ve metinde yaratılan boşluklar anılan eksikliğin en somut yansımalarıdır. Üç kavramın da incelenmesinin kapsam genişliğine ve odak dağılmasına yol açacağı öngörüldüğünden çalışmada sadece 'eksiklik' kavramı ile sınırlandırılmıştır. Pederson'un birinci dalga travma kuramcılarının fikirlerini derlediği bu üç kavramdan biri olan 'eksiklik', Pazarkaya metinlerinden elde edilen bulgular doğrultusunda travmanın anlatıda kendini gösterme biçimleri olan "sessizlik" ve "metinsel boşluklar" (Pederson, 2018:101) aracılığıyla somutlaştırılmakta; bu iki biçimin her biri uygun metin alıntılarıyla örneklendirilmektedir. Ayrıca çalışmanın araştırma nesnesi olan *Oturma İzni* eserindeki on sekiz kısa öykü içinden bu kavrama uyan on iki kısa öyküden yapılan alıntılar örnek olarak sunulmuştur. Bu üçlü kuramsal çerçeve, travmayı Freud'un ortaya koyduğu gecikme ve tekrar ilkeleriyle; Caruth'un bu yapının yazınsal anlatılarda kendini nasıl gösterdiğine işaret eden yorumlarıyla ve Pederson'un yazınsal metinlerdeki örüntülere yönelik çözümlemeleriyle bir araya getirmektedir ve dış göç yazını için özgün bir inceleme alanı sunmaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE: SİGMUND FREUD'DAN CATHY CARUTH'A VE JOSHUA PEDERSON'A UZANAN TRAVMA VE ANLATI İLİŞKİSİ

Tıp biliminde "Bir doku veya organın yapısını, biçimini bozan ve dıştan mekanik bir tepki sonucu oluşan yerel yara" ve ruhbilimde "sarsıntı" (GTS, 2026) anlamlarına gelen travma sözcüğü özellikle Sigmund Freud'un çalışmalarıyla psikolojide kullanılan bir kavram halini almıştır. Freud travma tanımını eserinde işlevsel biçimde yapar ve travmayı zihinde yarattığı etkiler üzerinden tanımlamaktadır:

> *Son mülahazalarla haz ilkesinin egemenliğini daha iyi anlamaya yaklaştığımızı sanıyorum. Ama henüz ona karşı koyan olgular için bir açıklamaya ulaşamadık. Bu yüzden bir adım daha atalım. Uyan kalkanını delecek kadar güçlü gelen dış uyaranlara "travmatik" adını veriyoruz. Sanırım travma kavramı, başka zamanlarda etkili olan bir uyaran kalkanı ile şöyle bir ilişki içinde bulunmalıdır: Dış travma gibi bir olgu kuşkusuz organizmanın enerji işlevlerinde büyük bir bozulmaya yol açacak ve bütün savunma araçlarını harekete geçirecektir. Ama bu arada haz ilkesi o an için devre dışı bırakılmıştır. Ruhsal aygıtın büyük miktarda uyaranın baskınına uğraması artık engellenemez; uyaranla başa çıkmak, büyük miktardaki uyaranı ruhsal olarak bağlayabilmek ve daha sonra da bunlardan kurtulmak başka bir sorun olarak ortaya çıkar* (Freud, 2011:41).

Freud'un ifadelerindeki parçalar birleştirildiğinde örtük olarak ve işlevi bakımından tanımlanan travmanın zihnin uyarı kalkanını aşan, haz ilkesini geçici olarak devre dışı bırakan ve işlenmemiş aşırı uyarım yaratan bir deneyim olduğu anlaşılmaktadır. Bu öylesine yıkıcı bir deneyimdir ki, zihin bu deneyimi o anda bilişsel olarak işleyip normal bellek zincirine yerleştiremez. İşlenemeyen bu travmatik deneyim bilinçdışında hapsolmakta ve bireyin iradesi dışında istemsiz hatırlamalar yoluyla zihne sürekli olarak geri dönmektedir (Freud, 2011:45-47). Freud'un kuramında iki temel kavram ortaya çıkmaktadır: "gecikmişlik" (Caruth, 1996:17) ve "yineleme zorlantısı" (Freud, 2011:33). Freud, bu kavramları *Haz İlkesinin Ötesinde* (2011) eserinde savaş nevrozları ve çocuğun "fort-da" oyunu üzerinden açıklamaktadır. Çocuğun makara atıp çekerek annesinin gidip gelmesini taklit etmesi travmatik ayrılığın oyun aracılığıyla yeniden sahnelendiğini göstermektedir (Freud, 2011:27). Benzer biçimde, savaş nevrozları yaşayan gaziler, travmatik savaş deneyimlerini gördükleri kabuslar yoluyla tekrar tekrar işlemektedirler (Freud, 2011:26). Freud'un bu temel görüşüne göre; kişi kendini sarsan bir olaya maruz kaldığında olayı o anda tam olarak anlayamaz; ancak olay kişinin ruhsal yapısında iz bırakmakta ve tekrar tekrar geri dönmektedir.

Freud'un bu gözlemlerini 1990'lı yıllarda travma çalışmalarında önemli bir yere sahip olan Cathy Caruth, bir yazın kuramı olarak uyarlamıştır ve travma çalışmaları için yazınsal ve kültürel bir alan açmıştır. Caruth, *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative, and History* (1996) adlı eserinde Freud'un fikirlerinden yola çıkarak travmayı yalnızca psikolojik bir bozukluk olarak değil, aynı zamanda dil, anlatı ve edebiyat bağlamında yeniden formüle etmektedir. Caruth'un kuramının arka planı Freud'a aittir. Freud, travmanın tekrar eden yapısına dikkat çekmekte ve onun haz ilkesine aykırı biçimde kendini yeniden gösteren bir geri dönüş sergilediğini savunmaktadır (Freud, 2011:11).

Caruth, Freud'un klinik gözlemlerini edebiyat kuramına taşıyarak, travmanın anlatıdaki temsilinin temel dinamiklerini formüle eder ve ona göre, edebiyat Freud'un tanımladığı gecikmeli dönüşü dil düzeyinde kayıt altına alabilecek ayrıcalıklı bir alandır (Caruth, 1996:4). Edebiyatın simgesel ve dolaylı dili, doğrudan söylenemeyeni ifade edebilir; anlatıdaki boşluklar ve sessizlikler, travmatik olayın bilinçte kaydedilmeme ikilemini metinsel düzeyde yansıtabilir. Caruth, travmanın doğrudan deneyimlenemeyen ve bu nedenle gecikmeli olarak ortaya çıkan niteliğini çalışmasında edebiyat ve sinema üzerinden analiz etmektedir (Caruth, 1996:1-4) ve travmatik deneyimin ancak parçalı anlatılar, tekrarlar ve dolaylı ifade biçimleri aracılığıyla görünür kılınabileceğini ileri sürer (Caruth, 1996:5-6). Buna bağlı olarak travmayı şöyle tanımlar:

> *En genel tanımıyla travma, ani veya yıkıcı olayların yol açtığı, kişinin dayanma gücünü aşan bir deneyimi ifade eder; bu olaylara verilen tepki, genellikle gecikmeli, kontrol edilemeyen ve tekrarlayan halüsinasyonlar ve diğer zorlayıcı belirtiler şeklinde ortaya çıkar* (Caruth, 1996:11).[2]

Böylelikle Caruth travmayı 'gecikmeli' bir deneyim olarak kavramsallaştırarak yazınsal düzleme taşımış olur.

Freud'un *Haz İlkesinin Ötesinde* adlı eserinde geliştirdiği "*yineleme zorlantısı*" (2011:11) kavramı, Caruth'un öne sürdüğü travma kuramının temel dayanaklarından biridir. Caruth, bu kavramı yazınsal anlatıya uygulayarak travmayı "*gecikmeli deneyim*"[3] (Caruth, 1996:7) olarak yorumlamakta ve travmatik olayın yaşandığı anda bilinçte doğrudan işlenemeyip daha sonra

[2] **Metnin aslı:** "In its most general definition, trauma describes an overwhelming experience of sudden or catastrophic events in which the response to the event occurs in the often delayed, uncontrolled repetitive appearance of hallucinations and other intrusive phenomena"
[3] **Metnin aslı:** "belated experience"

şiddetle geri dönmesini açıklamak için kullanmaktadır (Hunter, 2018:67). Caruth'a göre travmatik olayın temelindeki çelişki, bireyin yıkıcı ve dayanılması zor bir deneyim içeren bir duruma doğrudan maruz kalmasına rağmen, o anda yaşananı tam olarak kavrayamamasıdır. Olay çoğu zaman beklenmedik biçimde ve çok hızlı gerçekleştiği için bilinç tarafından işlenememekte, belleğe kaydedilememektedir (Pederson, 2018:101). Ancak bu deneyim tamamen kaybolmamakta; bir süre gizli kalıp birey kendini güvende hissettiği bir anda bir ses, bir koku ya da bir görüntü gibi en küçük bir duyusal uyarıcıyla bütün şiddetiyle geri dönmektedir (Caruth, 1996:16-17; Simine, 2018:149). Caruth'a göre travmatik olay, Tasso'nun Tancred hikayesinde olduğu gibi geçmişin hatırlanması değil, şimdiki zamanda yeniden sahnelenmesi olarak kendini göstermektedir (Caruth, 1996:2). Böylece travma hem bilinçdışının işleyişini hem de anlatının yapısını belirleyen bir tekrar döngüsü haline gelmektedir.

Freud'un travma hakkındaki fikirlerinden yola çıkarak travmayı anlatı ile ilişki kurarak yeniden okuyan Cathy Caruth'un bu yeni okumasıyla ileri sürdüğü kuramında üç temel özellik vurgulanmaktadır: 1- gecikmeli kayıt, 2- doğrudan söylenemezlik, 3- yineleyerek geri dönme. Bu özellikler edebiyatın travmayı nasıl temsil edebileceğine yönelik kuramsal bir çerçeve sunmaktadır. Ancak bu noktada travma üzerine yapılan çalışmaların zaman içinde geliştirildiğini ve yapıcı biçimde eleştirilerek başka biçimlere sokulduğunu göz önünde bulundurarak Joshua Pederson'un Cathy Caruth'un kuramını hem eleştirel hem de yapıcı bir yaklaşımla ele alışından bahsetmek gereklidir.

Joshua Pederson *Trauma and Narrative* (2018) başlıklı çalışmasında edebiyat ve travma arasındaki köklü ilişkiyi Cathy Caruth, Geoffrey Hartman, Shoshana Felman ve Dominick LaCapra gibi birinci dalga travma kuramcılarının ileri sürdükleri fikirler açısından incelemekte ve Pederson, bunun için iki temel soru sormaktadır:

> *Son yirmi yılda aktif olan önde gelen kuramcıların eserlerinde travma ve edebi anlatı - yara ve kelime - arasındaki ilişkinin derinliklerine inmek, iki temel soruyu gündeme getiriyor. Birincisi, edebi anlatıyı travmayı aktarmak için bu kadar uygun kılan nedir? İkincisi, travma içinde yer aldığı anlatıları tam olarak nasıl şekillendiriyor?*[4] (Pederson, 2018:97)

Pederson ilk soruya verdiği cevapta özetle dilin de travma ile benzerlik gösterdiğini ve edebi dilin travmayı aktarmada oldukça uygun olduğunu iddia etmektedir (Pederson, 2018:100). Ancak bu çalışmanın sınırlarını ilgilendiren ikinci soru ve cevabıdır. Pederson buna istinaden Caruth ve onun izinden giden birçok kuramcının ileri sürdüklerinin benzerliğine dikkat çekmekte ve travmanın bireyin maruz kaldığı anda tam olarak kaydedilemeyen bir olay olduğunu; olayın şiddetinin hafızanın normal işleyişini bozguna uğrattığını ve deneyimin zihinde boşluklar ve kesintiler halinde kaldığını; bu nedenle de travmatik deneyimlerin hem zihinde hem de anlatıda boşluklar aracılığıyla kendini gösterdiğini yinelemektedir (Pederson, 2018:100-101). Pederson, travmanın zihinde yarattığı bu durumun anlatıdaki yansımalarının nasıl gerçekleştiğini açıklamak ve travma ve anlatı arasındaki ilişki hakkında ileri sürülen fikirleri daha sistematik bir biçimde ifade edebilmek için üç kavram önerir: "eksiklik", "dolaylılık" ve "yineleme" (Pederson, 2018:101). 'Eksiklik' kavramı, Caruth'un "gücünü kaydedilememesinden alan olay"[5] (Pederson, 2018:101) önermesine dayanmaktadır. Bu kavram, travmatik olayın anlatıda doğrudan temsil edilememesini; 'metinsel boşluklar' ve 'sessizlik' aracılığıyla dolaylı olarak işaret edilmesini ifade etmektedir (Pederson, 2018:101). Dolaylılık kavramı, travmanın bazen boşluklar ve sessizlikle işaretlendiği, başka zamanlarda ise travmanın etrafından dolanarak onu anımsattığı fikrine dayanmaktadır (Pederson, 2018:102). Travmatik olay gerçekleştiği anda deneyimlenmediği için başka bir yerle ve başka bir zamanla bağlantılı olarak kendini göstermektedir. Yineleme kavramı ise Freud'un hastaların rüyalarında ve anımsamalarında travmayı yeniden deneyimlediklerini gözlemlemesine dayanmaktadır (Pederson, 2018:104). Caruth da Freud'dan yola çıkarak travmanın gerçekleştiği anda deneyimlenememesinden dolayı başka bir zamanda ve beklenmedik bir biçimde geri döndüğünü ve böylelikle zorunlu olarak yinelendiğini ifade etmektedir (Pederson, 2018:104).

---

[4] **Metnin aslı:** "Plumbing the depths of the relationship between trauma and literary narrative – wound and word – in the works of prominent theorists active in the past two decades or so brings up two primary questions. First, what is it about literary narrative that makes it so appropriate for communicating trauma? And second, how exactly does trauma shape the narratives in which it appears?"

[5] **Metnin aslı:** "an event whose force is marked by its lack of registration"

Joshua Pederson, Cathy Caruth'un travma kuramını esas alarak birinci dalga travma kuramcılarının fikirlerini ortaya koyduğu bu üç kavram ile daha sistematik bir biçimde ifade etmeye çalışmıştır. "Eksiklik", "dolaylılık" ve "yineleme" (Pederson, 2018:101) olarak adlandırılan bu kavramlar; travmatik olayın bilinçte kaydedilememesini, gecikmeli bir biçimde ortaya çıkışını, zaman içinde yinelenmesini anlatı düzeyinde yansıtmaya yaramaktadır. Çalışmada sadece "eksiklik" kavramına yönelik örneklerin "sessizlik" ve "metinsel boşluklar" (Pederson, 2018:101) yoluyla izi sürülecektir. Bu bağlamda Yüksel Pazarkaya'nın *Oturma İzni* adlı eseri göç travmasının dinamiklerini çözümlemek için kuramsal bir zemin sunmaktadır.

2.1. Travmanın İzleri: *Oturma İzni*

Yüksel Pazarkaya'nın *Oturma İzni* adlı eseri, 1970'li yıllarda Türkiye'den Almanya'ya göç eden Türk işçilerin karşılaştıkları zorlukları, Alman toplumuna uyum sürecini ve kültürel çatışmaları çeşitli öyküler üzerinden ele almaktadır. Anlatılan öyküler, ekonomik sıkıntılar, bürokratik engeller, aidiyet arayışları ve öteki olma deneyimi gibi temalara odaklanmaktadır. Bu bağlamda, eserin başlığı sadece yasal bir statüye gönderme yapmakla kalmaz, aynı zamanda Türk göçmenlerin Almanya'daki varlıklarının geçici ve kırılgan doğasına, hatta varoluşsal belirsizliğine de işaret etmektedir. Bu tematik örüntüde "eksiklik" izleğinin izlerine söylenemeyenler, sessizlikler ve anlatıdaki boşluklar yoluyla rastlamak mümkündür.

2.1.1. Eksiklik

Pederson'un 'eksiklik' kavramı travmatik olayın bireyin kavrama kapasitesini aşmasıyla doğrudan anlatılamamasını tanımlamaktadır. *Oturma İzni*'nde, Türk göçmenlerin travmatik deneyimleri çoğu zaman doğrudan anlatılmamakta; bunun yerine metindeki boşluklar ve sessizlik durumları ile dolaylı olarak ifade edilmeye çalışılmaktadır. Eserin ilk öyküsü olan *21 Kan Gülü*, Şubat 1972'de gazetelere de yansıyan, Ayşe adındaki genç bir kızın yirmi bir bıçak darbesiyle öldürülmesini anlatan trajik bir cinayet hikâyesidir. Ayşe, yoksulluk içinde toza toprağa bulanarak büyüyen genç bir kızdır ve vakti geldiğine iki taliplisi olur. Ayşe'yi Belçika'da kömür madenlerinde çalışan ve yaşça büyük olan Hasan'a verirler. Diğer taliplisi Ömer bu durumu kabullenemez, Ayşe'yi birlikte kaçmaya zorlar; ancak reddedilince Ayşe'yi 21 bıçak darbesiyle hayattan koparır. Hasan ve Ömer göçün travmatik etkilerini taşıyan iki göçmen karakterdir: "Hasan'ın dönmez dili yabanın diline. Dili dönmeyenin adına garip derler. Hasan gariptir. Ömer'in dönmez dili yabanın diline. Ömer gariptir" (Pazarkaya, 2011b:11). Öyküdeki göçmen karakterlerin yabancı bir dille ve kültürle karşılaşması, travmanın yansıması olan 'söyleyememe' durumunu ortaya çıkarır. Zira yaban olarak nitelenen gurbette yabanın dili bir tutulmanın aracıdır. Dilin dönmemesi, sadece iletişimsel bir yetersizlik değildir; aynı zamanda bireyin yeni toplumda kendini ifade edememesinin, 'öteki' ve 'garip' kalmasının yarattığı travmatik bir tutulmadır. Bu dilsel tutulma, göçmenlerin ötekileştirilme deneyimini derinleştirmekte ve 'sessizlik' ile birlikte travmanın anlatı düzeyinde görünür hale gelmesini sağlamaktadır.

Çöp adlı öyküde, kaçak olarak çalışan göçmen işçilerin yaşadığı korku ve egemen toplumdaki değersizlik hissi konu edilir. Joshua Pederson'un travma kuramında dile getirdiği "eksiklik" (Pederson, 2018:101) kavramı, bu öyküde göçmen işçilerin otorite karşısındaki 'sessizliği' ve bireyin kendi içsel duyularını yitirerek bir boşluğa dönüşmesi üzerinden irdelenmektedir. İzinsiz çalışan işçilerden biri olan Hamza, ani bir polis baskınında yakalanmamak için büyük bir çöp varilinin içine atlar ve orada saklanır. Baskın anındaki korkunun yol açtığı tutulma şöyle aktarılmaktadır:

> *İki polis girdi odaya. Bir şey demeden başladılar aramaya. Allahtan sorgu sual yok. Yoksa, dilleri dolaşacak odadakilerin. Soğuk soğuk yalan söylemesini beceremezler. Hele polisin gözünün içine baka baka* (Pazarkaya, 2011b:13).
>
> [...]
>
> *Polislerden biri, odadakilerin pasaportlarını istedi. Öbürü, dolaplarda kaçak arıyor. Pasaportlar birer birer uzatılıyor. Bir söz çıkmıyor ağızlarından* (Pazarkaya, 2011b:14).

Öyküdeki polis baskını karşılaştıkları tehdit ve buna karşı içinde bulundukları teyakkuz halinin travmatik bir örneğidir. İzinsiz olarak çalışmanın yarattığı psikolojik baskı karakterlerin dilsel yetilerinin polis karşısında işlevsizleşmesine sebep olur. Alman polisi, göçmen işçiler mutlak otoritenin olduğu gibi travmanın da kaynağıdır. Göçmenlerin bu korku karşısında dillerinin tutulup sözcükleri yitirmeleri ve sessiz kalmaları, travmanın yarattığı bir "eksiklik" hali olarak görülebilir. Caruth'un travma kuramında işaret ettiği gibi tehdit o kadar büyüktür ki kişi bunu

belleğine kaydedemez ve buna anlık sözlü bir tepki veremez (Caruth, 1996:11). Bu "sessizlik" hali ise sistem karşısındaki çaresizliğin, öznelliğin zedelenişinin ve korkunun metne yansıyan 'eksiklik' boyutudur.

Travmatik olayın şiddeti, zihnin olağan algı kapasitesini aşarak bireyi içinde bulunduğu durumu ve duygularını anlayamayacak bir hale sürükler (Caruth, 1995:6). Bu durum öyküde bireyin insan olma vasıflarını yitirmenin yarattığı 'eksiklik' ile okuyucu karşısına çıkmaktadır:

> *Polisler kapıyı açınca, daha da büzüldü Hamza çöp varilinde. "Ben böyle ufacık mıyım? Yarı varile sığdım. Hem de yarı varil pislik doluyken!" Polisi değil, bunları düşünüyordu. Çöplerin altına kayıyor, pislikleri üstüne getirip görünmemeye çalışıyordu.*
>
> *Ne yüzüne gözüne vıcık vıcık yapışan, yağlı pis sıvıların, ne iç bayan, ağır çöp kokusunun ayırdında. Bin yıldır bu çöp varilinde yaşıyormuş, bir çöp parçasıymış gibi bir doğallık, boşluk var içinde. Korku, polis korkusu sıvışmış gitmiş. Aslında, bu korkuyu duymaya olanak kalmadan çöp varilinde bulmuş kendini. Çöpün ne canı, ne korkusu olur. Çöp gibi duruyor, çöp gibi soluyor* (Pazarkaya, 2011b:13-14).

Polis baskını esnasında Hamza'nın bir çöp variline saklanması metinde de bahsi geçen bilişsel çöküşün başlangıcıdır. Freud'un uyaran kalkanının delinmesi olarak tanımladığı an (Freud, 2011:41) burada Hamza'nın korkuyu bile hissedemeyecek kadar büyük bir boşluğun içine düşmesiyle gerçekleşmektedir. Koku almak gibi insani duyuların tamamen ortadan kaybolması travmanın bilinci yok ettiğinin bir göstergesi olarak okunabilir. Başka bir deyişle, yazar göçün ya da göçmen olma durumunun bireyde yarattığı ruhsal yıkımı, karakterlerin duyularını ortadan kaldırarak oluşturduğu boşluk ile metinde bilinçli bir 'eksiklik' yaratma yoluyla sunmaktadır.

Karl Bauer'in Yabancılığı adlı öykü Almanya'da yaşayan bir Türk göçmenin gözünden kendi ülkesinde ve toplumunda ötekileştirilen bir Alman ailenin yaşadığı yalnızlığı ve ötekileştirilmeyi konu almaktadır. Aslen Bavyera köylüsü olan ve işçi olarak çalışan Karl Bauer'in iki kızı horlanma korkusuyla büyümüş ürkek çocuklardır. Ancak aynı apartmanda yaşadıkları ve kendileri gibi dış dünya ile iletişimi olmayan Türk çocukları ile arkadaş olduktan sonra yüzleri gülmeye başlar. Karl Bauer anlatıcı ile sohbet ederken yeni taşındıkları bu çevrede 'yabancı' olarak görüldüklerinden bahseder ve asıl yabancıların diğer göçmen işçiler olmadığını, aksine kendi engellerini aşamayan ve bu sebeple kendilerine ve çevrelerine yabancı kalan yerel halkın olduğunu ileri sürer. Bu durum karşısından Karl Bauer'in iki kızının yaşadığı travmatik deneyim, dış dünyayla kurdukları bağı kopararak bir 'sessizlik' hali yaratmaktadır:

> *Karl Bauer'in kızları sonunda bizim eve de geldiler. Bizimkiler tutup ellerinden getirdiler. Kovulmak, azarlanmak ve her çeşit horlanma ve yasakla koşullanmış iki ürkek, ufak yaratık. Eşikten ezik ezik adım atarlarken, her an tepeden düşecek bir azarın, bir yasağın korkusuna bürünüktüler. Büzülüp büzülüp bir tutam tüydüler* (Pazarkaya, 2011b:17).

Öyküde çocukların azarlanma ve horlanma korkusuyla seslerini çıkarmamaları ve büzülmüş bir tüy gibi tabiriyle içe dönük tasvir edilmeleri ötekileştirilme travmasının kurbanı nasıl sessizleştirdiğinin metindeki örneğidir. Pazarkaya'nın bu metni travmayı sadece göçmenlerle sınırlamaz, Almanların da kendi engellerini aşamamaları yüzünden toplumsal düzeyde bir iletişim felci yaşandığına işaret eder. Bu hasar öyküde insani duygu ve bağların yitimiyle oluşan 'eksiklik'lerle kendini gösterir. Karakterlerin canlı birer insan olmaktan çıkıp mekanik nesnelere dönüşmesi bilincin travmatik gerçekliği algılamayarak yarattığı boşluktur:

> *Karl Bauer ile karısını çocuklar dolayısıyla tanıdık. Bizim semte taşındıklarını bilmiyorduk. Semtte eskiden beri oturanları bile tanımak olanağı yok ya. Burası Almanya. Evdeşlerinizi tanımıyorsunuz çoğu zaman. Merdivenlerde rastlaşılan çehreler anımsanır yalnızca. Donuk. Kıpırtısız birer resim. Birer mask. Kalıplar iner çıkar merdivenlerden* (Pazarkaya, 2011b:16).

Sözcüklerin eksikliği ise her iki tarafın içinde hapsolduğu travmatik durumun bir sonucudur. Göçün ve modernitenin yarattığı yabancılaş(tır)ma varoluşsal bir eksiklik yaratmaktadır. İnsani özelliklerin metinden silinip yerini bu donuk imgelere bırakması travmanın bireyde yarattığı eksiklikle örtüşmektedir ve metinde yaratılan boşluklarla kendini göstermektedir.

Sincaplar öyküsünde bir çınar ağcında sürekli birbirini kovalayan iki ürkek sincabın durumu ile Avrupa'da kaçak işçi olarak yaşamaya çalışan Hasan'ın korku dolu yaşamı arasında metaforik bir

bağ kurulmaktadır. Köyde yaşayan Hasan, daha önce Almanya'ya gidip itibar ve zenginlik kazanan Kazım'ı kıskanarak kaçak yollarla Avrupa'ya çalışmaya gider. Yollarda ağır hastalanır, ancak Strasbourg'daki şantiyelerde kaçak işçi olarak çalışabilmek için korkusundan hasta olduğunu söyleyemez:

> *Üşütmüş. Sıtmalandı. Zagreb gecelerinin, Avusturya ormanlarının soğuğu böğründen sırtından işleyip yerleşmiş ciğerlerine. Cayır cayır yanıyor, başı dönüyor, içi bulanıyor, ama çalışıyor. Hastayım, diyemiyor, dili varmıyor. Korkuyor. Sırtında taşlar, yığılıveriyor olduğu yerde, bayılıyor. Bir şaşkınlık, bir telaş... Ne sigorta var, ne çalışma, ne oturma izni* (Pazarkaya, 2011b:21).

Hasan'ın yasadışı statüsü ve yaşadığı emek sömürüsü, onu derin bir sessizliğe ve bir 'söyleyememe' krizine hapsetmektedir. Hasan'ın ağır çalışma koşulları altında ve hastalanmasına rağmen hasta olduğunu söyleyememesi sistemin yaratmış olduğu travmatik bir sendromdur. Pederson'un işaret ettiği 'eksiklik' burada bedensel bir çöküşle kendini göstermektedir. Hasan'ın bu sessizliği, işten atılma ve ülkesine geri gönderilme korkusuyla zihninde oluşan travmanın büyük bir sessizliğe ve bununla birlikte bir eksikliğe dönüşmesinin metindeki temsili olarak değerlendirilebilir.

Mahmut ile Güldane öyküsü, göçmen işçilerin Almanya'da çalışma izni alabilmek uğruna başvurdukları anlaşmalı sahte evlilikleri anlatan bir gerçeklik hikâyesidir. Adapazarı'nın yoksulluğundan çıkıp Almanya'ya gelen Güldane, hayatın zorluklarıyla erken yaşta tanışmış, hem dikiş atölyesinde fazla mesai yaparak hem de hafta sonları mağazalarda çalışarak, hayatını zorluklar içinde kazanmaya çalışan bir kadındır. Askerden yeni dönmüş, yoksul ve köyde tutunacak dalı olmayan Mahmut ise turist pasaportuyla Almanya yollarına düşer. Avusturya sınırında durdurulunca insan kaçakçılarının eline düşer ve insani olmayan koşullar altında dağlardan, ormanlardan gizlice geçerek Almanya'ya varır. Mahmut'un Almanya'da yasal bir işçi olabilmesinin tek yolu, orada resmi olarak çalışan bir eşin onu yanına almasıdır. Bu fırsatı değerlendiren Güldane, Mahmut'tan beş bin Mark ister ve yaptıkları sözleşme karşılığında Mahmut ile sahte bir evlilik gerçekleştirir.

Pederson'un 'eksiklik' kavramı metinde evlilik gibi kutsal değere sahip bir eylemin tüm insani duyguların yok edilerek salt bir sözleşmeye indirgenmesi ile kendini göstermektedir. Normal şartlarda dil, insanın dünyayı anlamlandırmasını ve başkalarıyla bağ kurmasını sağlayan bir araçtır, ancak Mahmut ve Güldane'nin durumunda dil, sadece bürokratik bir engeli aşmak için kullanılan ve içindeki tüm insani özün boşaltıldığı bir araçtır. Metin, Mahmut'un baba ocağında yaşadığı yoksulluktan kurtulmak adına çıktığı kaçak göç yolculuğunun dehşetini detaylandırmak yerine, bu sahnelerin yokluğu ile eksiklikler yaratarak Mahmut'un yaşadığı travmanın zihninde yarattığı boşluğa işaret etmektedir:

> *Aç susuz günler geçti sınır boylarında. Kurt düzeni kuran birtakım açıkgözler önce uzaktan aç aç baktılar aç Mahmutlara. Sonra usul usul yaklaştılar avlarına. Sizi götürürüz, dediler. Almanya'ya. Bin, dediler, bin beşyüz dediler. Mahmutlar insan olmanın sefilliğini, insansızlığını yaşadılar. Ormanlar, dağlar kaçak korudu, kaçak barındırdı, kaçak öldürdü. Mahmutlar insan olmanın kaçak tadını tattılar bir kez daha. İnsan olmak, göç yılları, kaçış yılları olarak alınlarına yazılı Mahmutlar* (Pazarkaya, 2011b:29).

Mahmut karşılaştığı insan dışı muameleye ve vahşi doğanın şartlarına rağmen metinde bu dillendirilmez ve anlatıcı tarafından üstünkörü açıklanarak oluşturulan 'eksiklik'te sefaletin 'sessizliği' yaratılmaktadır. Almanya'da kalabilmenin yollarını ararken Güldane ile olan karşılaşmasında Mahmut onun güzelliğinden veya karakterinden bahsetmek yerine, elde edeceği oturma izninin anahtarı olduğunu dillendirmektedir:

> *Mahmut Güldane'ye der: Laf olsun diye evlenin mi benimle? Evlenin ve beni işçi diye çağırtın mı?*
>
> *Güldane şöyle bir düşünür: Ne verin başlığıma, der?*
>
> *Mahmut: İki bin vereyim, der.*
>
> *Güldane, beş bin verirsen, olur, der* (Pazarkaya, 2011b:29).

Metinde yer alan dilin bu kadar mekanik ve pazarlık odaklı olması, aslında insani dilin eksikliğinden kaynaklanan 'söyleyememe' durumuna örnektir. Mahmut ve Güldane'nin geçmişte

yaşadıkları yoksulluğun yaratmış olduğu travma, metinde dile sadece pazarlık için bir işlevsellik kazandırılması yoluyla oluşturulan 'söyleyememe' durumu sayesinde izlenebilmektedir. Zira, dil hayrı ve güzelliği ifade etmede 'sessiz' kalmaktadır.

Orkideler öyküsünde Almanya'daki göçmen işçilerin zorlu yaşamları ile Alman halkının ilgi alanları arasındaki derin uçurum konu edilmektedir. Anlatıcı, yağmurlu bir Frankfurt sabahında Dünya Orkideler Sergisi'ni görmek için Palmiyeler Bahçesi'nin önünde uzun kuyruklar oluşturan Almanları görür. Zorlukla içeriye girebilmesine rağmen kalabalığa ve ortamın boğukluğuna dayanamayan anlatıcı kendini dışarı atarak şehrin arka sokaklarına doğru yürümeye başlar, bu sırada Türk işçilerin yaşadığı köhne evlere rastlar. Bu evlerde yaşayanların dramından hiç kimsenin haberdar olmadığını vurgular. Böylece anlatıcı, orkidelere gösterilen ilgi ile insana gösterilen değersizlik arasındaki tezatlığı ortaya koymaya çalışmaktadır.

Öykünün adının *Orkideler* olmasına rağmen anlatıcının serginin içine girdiği halde "tek bir orkide görememe[si]" (Pazarkaya, 2011b:32) anlatıda yer alan en dikkat çekici boşluk olarak değerlendirilebilir. Bu eksiklik fiziksel bir görememe durumu değildir, anlatıcının ekonomik kaygılar, yersiz-yurtsuzluk gibi sebeplerden oluşan travmatik bilincinin estetik olanı kaydedememesidir. Bu durum bir bakıma göçmen deneyiminin metaforik bir ifadesi olarak okunabilir, zira göç etmeden önceki arzulanan yaşama kavuşamamak, hayatın beklenildiği güzellikte olmaması bu travmatik bilincin temelini oluşturmaktadır. Anlatıcı Frankfurt sokaklarında ilerlerken "bizimkiler" (Pazarkaya, 2011b: 32) dediği Türk göçmenlerin yaşadığı evlerin önünden geçerken ağzından şu sözler dökülmektedir:

> *Bin çeşidi varmış mübareğin. Bin duygusu var bu evlerdeki insanlarımın. Biri kaçaktır, polis baskınından korkuyor. Birini işten atmışlar kara kara düşünüyor. Sılada eline bakan dokuz nüfus kök söktürüyor birine. Birinin oturma izni bitmiş, ya uzatmazlarsa karabasanı abanıyor gönlüne. Biri mektup yazıyor, mektuba ağusundan süzdüğü sevgiyi katıyor. Biri fasulye vurmuş ocağa. İkisi tavla atıyor. Köşede yatağa bağdaş kurmuş üçü kumar oynuyor. Biri taşınır radyosuyla cebelleşiyor Ankara kısa dalgayı bulmak için. Birinin usuna, daldığı özlem denizinde köyde kalan bebeleri vurdu birden. Biri şirkete kaptırdığı markların ahıyla yanıyor. Biri İstanbul'da kat mı, yoksa köyde tarla mı, hesabı yapıyor. Birine ölüm haberi gelmiş, gidemiyor* (Pazarkaya, 2011b:33).

Anlatıcı göçmenlerin yaşadığı evlerin önünden geçerken zihninden geçen sorunlar – kaçak işçilik, işten atılma, oturma izni, memleket hasreti, ölüm haberi – sadece bir liste halinde sıralanmakta ve hiçbiri detaylandırılıp anlatıya dönüştürülmemektedir. Bu liste travmatik deneyimlerin bir kataloğu olarak işlev görmektedir. Öykü, bu travmaları anlatmak yerine boşluklar yaratmakta; sadece varlıklarına işaret etmektedir ve böylelikle her biri anlatıda bir metinsel boşluk olarak kalmaktadır.

Oturma İzni adlı öykü yabancı bir ülkede yasal belgelere sahip olmadan yaşamanın beraberinde getirdiği varoluşsal korkuları ve bürokratik zorlukları konu edinmektedir. Öykünün hemen başlangıcında oturma ve çalışma izni olmayan birinin gurbette deyim yerindeyse insan sayılmadığı anlatılmaktadır. Elinde izni bulunmayanın en büyük kabusunun ise polis tarafından yakalanma korkusudur. Göçmen özne için yaşam tamamen hukuki bir zemine indirgenmiştir. Oturma ve çalışma izninin yokluğunun yarattığı travma, anlatıda bireyin toplumsal ve insani açıdan bir 'hiçliğin' içinde hapsolmasıyla tasvir edilmektedir:

> *Oturma iznin mi yok, çalışma iznin mi yok, insan değilsin bu yabanda. Kolay değil yabancılık. Ama beterin beteri var. Yabana bile olamamak var yabanda. Hiç olmak. Bir hiçsin, yoksun, yaşamıyorsun elinde oturma iznin, çalışma iznin yoksa. Varsa iznin, en büyük karabasanın, gece düş boyu peşini kovalayan korku: Oturma iznimi, çalışma iznimi alırlarsa elimden, uzatmazlarsa, bilmeden etmeden bir suç, suça benzer bir şey işleyiverirsem?* (Pazarkaya, 2011b:35).

Yazarın göçmen öznenin yabancı bir coğrafyada öteki olarak dahi kabul görmemesini 'yabana bile olamamak' sözüyle anlatması hukuki bir görünmezliği tarif etmektedir. Bununla birlikte metinde yapılan hiçlik vurgusu da travmanın göçmen özneyi boşluğa itmesiyle ilişkilendirilebilir. Kişi bu bakımdan toplumda sadece görünmez bir iş gücüdür. Bu durum göçmen öznede bir söyleyememe hali yaratarak onu suskun kalmaya mahkûm eder, nihayetinde yasal olarak var olmayan birinin hak araması imkansızdır. Anlatıcı bunu 'yabana bile olamamak' sözüyle kavramsallaştırarak göçmen öznenin eksikliğine vurgu yapmış olur.

Hasan Bir Şey Bilmiyor adlı öykü, dilini ve kanunlarını bilmediği yabancı bir ülkede küçük bir hatanın veya saf bir merakın göçmen işçileri yasalarla karşı karşıya getirmesini ve bunun yarattığı korkuyu anlatmaktadır. Almanya'ya işçi olarak gelen Hasan, ağabeyinin arabasının nasıl olduğunu görmek için çocuksu bir merakla şoför koltuğun oturur. Ancak anahtarı çevirip gaza basmasıyla birlikte karşı kaldırımdaki evin çitlerine çarpar. Olayı görenlerin haber vermesi üzerine polis gelir ve Hasan Türk tercüman eşliğinde Alman polisi tarafından sorguya çekilir. Hem polis karşısındaki korkusu hem de yasaları ihlal ettiği gerekçesiyle sınır dışı edileceğini düşünmesinin yarattığı korku Hasan'ı ifade sırasında derin bir sessizliğe iter. Pederson'un dile getirdiği travmatik uyaran sebebiyle öznenin dilsel yetisini kaybederek deneyimini söze dökememesi (Pederson, 2018:100-101) Hasan'ın polis karakolunda yaşadıklarıyla örtüşmektedir: "Sesi iyice kaçmıştı. Güneş yanığı yüzü iyice kararıp ufalmıştı. Bütün yüzü, ürküye dönüşmüştü. Oturduğu yerde bir tek böcek oluvermişti" (Pazarkaya, 2011b:39). Hasan'ın yaşamış olduğu bu durum çalışıp para kazanma hayalleriyle geldiği Almanya'dan sınır dışı edilmenin korkusu sebebiyle travmanın özneyi sessizliğe mahkûm edişini simgelemektedir. Korku Hasan'ın dilini düğümleyerek onu kendi hikayesini anlatamayan, sadece otoritenin baskısı altında ezilen bir nesne haline getirmiştir. Bu durum ise metinde Hasan'ın içine düştüğü "sessizlik" ile yansıtılmaktadır.

Atkestanesi adlı öykü Almanya'da büyüyen göçmen çocuklarının erken yaşta karşılaştıkları dışlanmayı, aidiyet sorununu ve yaşadıkları kimlik bunalımını anlatmaktadır. Öykünün baş kahramanı Ender, Almanya'da doğmuş, Alman okuluna giden, Almancayı çok iyi konuşan bir Türk çocuğudur. Bir gün okul bahçesinde en yakın arkadaşı Stefan'ın nedensizce "Sen Alman değilsin" diyerek onunla oynamayı reddetmesi Ender'i derinden sarsar ve somut bir dil yitimine neden olur: "Ender'in kara, güzel gözleri donuklaştı. Bir suç işlemişçesine ürperdi içi. Bir şeyler kırıldı. Sustu. Başını eğdi. Ayrıldı oradan. O gün hiç konuşmadı Stefan'la bir daha" (Pazarkaya, 2011b:46). Stefan'ın sözleri karşısında Ender'in dilinin tutulması Freud'un tanımladığı gibi uyaran kalkanının delinmesi anıdır (Freud, 2011:41). Darbe o kadar ani ve yıkıcıdır ki Ender onu söze döküp işleyemez. Susmak ya da söyleyememek anlatıda "eksikliğin" görüldüğü noktadır. Ender'in o gün konuşamaması travmanın dilin tutulmasına sebep olmasıyla gerçekleşmektedir.

Ender'in yaşadığı başka bir 'söyleyememe' durumu ise parkta gerçekleşmektedir. Ender parkta iki çocuğun taşlarla at kestanesi düşürdüğünü görür ve yanlarına gider. Ağaçtan düşen bir kestaneye uzanmak ister, ancak diğer çocuklar söyledikleri sözlerle buna engel olmaktadırlar:

> *Ender, onların yanına geldi. Yerde gördüğü bir kestaneye eğildi. Öbür çocuklardan biri, "Çek elini!" dedi. Ender, "Ben de kestane toplamak istiyorum," dedi, ikinci çocuk, "Toplayamaz-sın, bunlar Alman kestanesi," dedi. Ender anlamadı. Birinci çocuk ekledi: "Sen Alman değilsin. "Sonra İkincisi, "Sen yabancısın," dedi. Gelip dikildiler Ender'in başına. Elini yerdeki kestaneye uzatmış kaldı öyle. Bir karış daha eğilse, alacak kestaneyi. Ama uzanamadı. Başı yukarıya, çocuklara dönük, eğilmiş kaldı bir süre. Sonra dineldi. Kestaneyi almadan elbette. Dili tutulmuş gibiydi. "Park herkesin, herkes kestane toplayabilir," demek istediyse de ötekiler sözünü ağzında tıkadılar Ender'in. "Sen yabancısın. Bunlar Alman kestanesi. Dokunursan, görürsün gününü," diye gözünü korkuttular* (Pazarkaya, 2011b:47).

Ender'in söylemek istediği cümle aslında metinde yazılıdır; ancak Ender tarafından telaffuz edilemez ve bir söylenemeyen olarak metinde kalır. Böylelikle yazar dili tutulan karakterin içindeki sesi okuyucuya göstermektedir. Böylelikle travmanın anlatıdaki 'eksiklik' biçimine de işaret edilmiş olur. Bu anlatı örüntüleri, göç travmasının o yıllarda henüz çocuk yaşta olan ikinci kuşak üzerindeki etkisini, ne Türkiye'ye ne de Almanya'ya ait olamamanın yarattığı varoluşsal boşluğu, Pederson'un işaret ettiği biçimde doğrudan söyleyerek değil, söyleyemeyerek aktarmaktadır.

Yolda öyküsü biri memlekete, diğeri gurbete giden iki Türk göçmen ailesinin bir mola yerinde tesadüfen karşılaşmalarını ve birbirleriyle hiç konuşmamalarına rağmen iç dünyalarındaki kaygıları ve umutları konu almaktadır. Mola yerindeki ağaçlardan birinin altında oturan adam, Türkiye'de iznini bitirmiş ve Almanya'ya geri dönmektedir. Zihnini yoran kaygılar da ona yol arkadaşlığı yapmaktadır: hasta olduğu halde çalışmak zorunda oluşu, yokluğunda işten çıkarılma ihtimali, çalışma ve oturma iznini uzatıp uzatamayacağı... Diğer ağacın altındaki adam ise sevinç ve huzur doludur. Almanya'da geçen yorucu bir yılın ardından ikinci sınıf adam muamelesi görmekten bir ay bile olsa uzak kalacağı için mutludur. Anlatıcı bu bilgileri öykünün bütününde aktarırken öykünün henüz başında şöyle bir sahneyi aktarmaktadır:

> *İki araba da aynı anda girdi dinlenme yerine. İki ayrı yönden. Biri gidiyordu, öbürü geliyordu. Yavaşladılar. Birbirlerini yanlayıp geçtiler. Sırt sırta durdular. İkisinin de içi doluydu. Büyükler, çocuklar ve eşyalar iç içe. İkisinin de üstü yük doluydu. Bavullar, karton kutular ve torbalar sıkı sıkı bağlanmıştı* (Pazarkaya, 2011b:56).

Her iki arabanın da içinin dolu olması, metinde yaratılan boşluk anına bir işarettir. Yazar arabaların içinin dolu olduğunu söylemekle yetinir, ne ile dolu olduğunu derinlemesine anlatmaz. İçi dolu olmak ifadesiyle sadece arabanın içinin insanlarla dolu olduğu anlaşılmamalıdır, zira burada anlatılamayan duygular, hasret, korku, özlem de bu insanların içinde yer almaktadır. Bu noktada göçün yarattığı travmatik birikim 'doluluk' metaforuyla metinde okuyucuya hissettirilmektedir.

Sevil'in Televizyon Düşü adlı öyküde Almanya'ya işçi olarak çalışan Sevil'in yaşadığı derin yalnızlık ve kocası tarafından maruz kaldığı ekonomik ve fiziksel şiddet anlatılmaktadır. Sevil'in 900 Mark harcayarak aldığı televizyonu görünce büyük bir öfkeye kapılan eşi hem Sevil'e şiddet gösterir hem de televizyonu geri götürmesini ister. Daha sonra polise yansıyan olayda Sevil ve eşi Namık karakolda ifade verirler. Sevil ifade verirken tutanağı yazan Alman kadının yaşını sorar:

> *'Soruversene kardeş, şu kadının yaşı neymiş?' dedi. Tutanağı daktiloya geçen yazıcı kadını gösteriyordu.*
>
> *Tercüman, Sevil'in sorusunu çevirince, yazıcı Alman kadın 'Otuz beş', dedi. Bunun üzerine Sevil:*
>
> *'Bak ben daha yirmi iki yaşındayım, ama onun anası gibi gözüküyorum.' deyiverdi* (Pazarkaya, 2011b:70).

Sevil'in Alman kadınla kendini kıyaslaması ve kendini daha yaşlı bulması ardında bir boşluğu barındırmaktadır. Karşılaştırma doğrudan yapılır; ancak yirmi iki yıla sığdırılan yoksulluk, erken evlilik, göç, şiddet ve yalnızlık gibi konular anlatıda yer almamaktadır. Sevil'i bu kadar yaşlandıran şeyler aslında oradadır ama metinde dile getirilmemektedir. Bu metinsel boşluk Sevil'in yaşadığı göç travmasının izi olarak kabul edilebilir.

Köyde Gökdelen öyküsü, Almanya'da işçi olarak çalışan Osman'ın memleketinde statü kazanma ve kendini ispat etme çabasının trajikomik sonuçlarını ele almaktadır. Osman, köyün ağası Hüsrev'in yanında ırgatlık yaparken Almanya'ya çalışmaya gider ve beş yıl çalışıp para kazandıktan sonra köyüne dönerken tek bir amacı vardır: köylüye ve Hüsrev Ağa'ya ne kadar büyük adam olduğunu kanıtlamak. Bunun için ise kerpiç evlerin arasına yedi katlı beton bir bina dikerek ilginç bir yol seçer. Osman inşa ettiği bu binanın yedinci katından köylüye ve Hüsrev Ağa'ya bakacağını düşünürken ona olan saygılarının da artacağına inanmaktadır:

> *Bir karışık duygular yüklendi Osman'a. Geçmişini artık bir türlü havsalayamayan insanın tuhaf duygulan. Ne kopabiliyor o geçmişten, ne benimseyebiliyor şimdi, eskinin yanaşma Osman' mı. Kendini, yani şimdisini, ele güne ve kendisine ispatlamak, ve de Hüsrev ağayla bile ispatlamak: bu Osman başka Osman, diye. Köyün köylünün saygısını artırmalı* (Pazarkaya, 2011b:71).

Paragraftan da anlaşılacağı üzere Osman'ın asıl ihtiyacı olan tanınmak, değer görmek, yıllarca çalıştığı yabancı bir ülkede katlandıklarının karşılığını almaktır, ancak bu beklentiler metin içinde doğrudan dile getirilmemektedir. Geçmişte köy ağasının yanında ırgat olarak çalışırken yaşadığı zorluklardan, Almanya'da ailesinden ve çocuklarından uzakta geçirdiği beş yıldan ve tüm bunların onda yarattığı travmatik etkiden metinde hiç bahsedilmemektedir. Bu etkinin yarattığı kimlik erozyonu yedi katlı bir ev yapma hırsıyla gösterilmeye çalışılmaktadır. Pederson'un 'eksiklik' kavramı metinde yaratılan boşlukla okuyucu karşısına çıkmaktadır. Osman ne geçmişte köyünde yaşadığı aşağılanmayı dile getirebilir ne de Almanya'da yaşadıklarının onda yarattığı çöküşten bahsedebilir. İkisine de anlatıda yer verilmemekte, yalnızca bu durumun sonucu olan yüksek bir bina yapma isteği metinde görünür kılınmaktadır. Bununla birlikte, Osman'ın Almanya'da ne kadar süre çalıştığı, hangi koşullarda yaşadığı ve ne tür ayrımcılıklarla karşılaştığı anlatıda yer almamaktadır. Tüm bu süreç ve içinde yaşananlar yalnızca biriktirilen paraya ve Almanya plakalı bir arabaya indirgenerek aktarılmaktadır: "Osman, Almanya plakalı arabasında Konya'ya doğru yollanırken, buna benzer düşünceler, duygular geçti kafasından gönlünden. […] Almanya'dan izinli geliyor. Çekmiş altına arabaya, düzmüş üstbaşını" (Pazarkaya, 2011b:71). Anlaşılacağı üzere Almanya'daki çalışarak emek harcadığı yılları anlatıda bir boşluk olarak bırakılmaktadır. Geçen yılların içinde var olan yorgunluk, yalnızlık, özlem ve aşağılanma anlatıda yer almamaktadır. Bu

boşluk Pederson'un kuramına göre göçün yarattığı travmanın anlatılması gereken yerde anlatıya sığamamasının biçimsel olarak bir karşılığıdır.

3. SONUÇ

Bu çalışma, Yüksel Pazarkaya'nın *Oturma İzni* adlı öykü koleksiyonunu Joshua Pederson'un 'eksiklik' kavramı çerçevesinde ele alarak birinci kuşak Türk göçmen anlatısının travmatik boyutlarını incelemeyi amaçlamıştır. Freud'un "gecikmişlik" (Caruth, 1996:17) ve "yineleme zorlantısı" (Freud, 2011:33) kavramlarından beslenen, Caruth'un (1996) yazınsal travma kuramıyla derinleşen ve Pederson'un ortaya attığı üç kavramdan biri olan "eksiklik" (Pederson, 2018: 101) ile sistematikleşen kuramsal çerçeve; göç deneyiminin salt sosyo-ekonomik olgular dizisi olarak değil, bireyin kavrama kapasitesini aşan ve anlatıda ancak boşluklar, sessizlikler ve söylenemeyenler aracılığıyla iz bırakan travmatik bir süreç olarak okunmasına imkân tanımıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgular, Pazarkaya'nın öykü koleksiyonundaki travmanın 'eksiklik' kavramı üzerinden Pederson'un da işaret ettiği gibi iki farklı biçimde kendini gösterdiğine işaret etmektedir: "Sessizlik" ve "metinsel boşluklar" (Pederson, 2018: 101). 'Sessizlik' travmanın sözel ifadeyi felç eden doğasını yansıtmaktadır. *21 Kan Gülü* öyküsünde Hasan ve Ömer'in yabanın diline dönemeyen dilleri ile *Atkestanesi*'nde Ender'in ağzında düğümlenen cümleleri ve şantiyelerde kaçak işçi olarak çalışabilmek adına korkusundan hasta olduğunu bile dile getiremeyen *Sincaplar* öyküsündeki Hasan'ın durumu bu felç halinin fiziksel dışavurumudur. 'Sessizliğin' iletişimsizlik ile harmanlandığı durum da söz konusudur. *Mahmut ile Güldane* öyküsünde, Mahmut'un Güldane ile olan ilk karşılaşmasında onun karakterinden ya da güzelliğinden bahsetmek yerine sadece elde edeceği oturma iznini dillendirerek Almanya'da çalışma uğruna insani hislerden uzaklaşması, 'sessizliğin' portresini çizmektedir.

İncelenen öykülerde 'eksiklik' kavramı, göçmen öznelerin maruz kaldığı dış baskıların tetiklemesiyle oluşan 'sessizlik' üzerinden de somutlaşmaktadır. *Çöp* öyküsünde sınır dışı edilme, polis baskısı ve izinsiz çalışma korkusu yüzünden dili tutulurcasına çöpün içinde sessizliğe bürünen Hamza, *Karl Bauer'in Yabancılığı* öyküsünde ötekileştirilme korkusuyla hiç kimseyle iletişim kurmayan ve sessizliğe bürünen Karl Bauer'in çocukları, *Oturma İzni* öyküsünde göçmen işçiler için yaşamın tamamen hukuki bir zemine indirgenmesi ve oturma ile çalışma izninin yokluğunun yarattığı travma, *Hasan Bir Şey Bilmiyor* öyküsünde çalışıp para kazanma hayaliyle geldiği Almanya'da otorite karşısında ve sınır dışı edilme korkusuyla tamamen sessizliğe bürünen Hasan, 'eksiklik' kavramı ile izi sürülen travmanın metinde 'sessizlik' yolu ile somutlaştırılmasına örnektir.

Pederson'un işaret ettiği 'eksiklik' kavramının anlatının yapısını doğrudan şekillendirdiği bir diğer alan ise anlatıda yer alan 'metinsel boşluk'lardır. Pazarkaya, bazı insani özellikleri metinden silerek anlatıda bilinçli boşluklar yaratır. Bu durum, *Çöp* öyküsünde Hamza'nın çöp varilindeki fiziksel rahatsızlığının anlatılmayıp, korkudan hiçbir şey hissedemeyecek kadar derin bir boşluğa düşmesinin anlatılmasıyla sağlanmıştır. *Karl Bauer'in Yabancılığı*'nda Almanların kendi engelleri yüzünden bir iletişim felci yaşamalarının verdiği hasarın ise insani duygu ve bağların yitimiyle oluşan 'boşluklar'ın kendini göstermesi biçimde ortaya çıkmıştır. *Mahmut ile Güldane* öyküsünde, evlilik kurumunun insani duygulardan arındırılarak salt bir sözleşmeye indirgenmesiyle 'metinsel boşluklar' yaratılmıştır. Anlatıdaki 'metinsel boşluklar' aynı zamanda okurun beklentilerinin kırılmasıyla da pekiştirilmektedir. Örneğin, *Orkideler* öyküsünün ismine rağmen anlatıcının sergide "tek bir orkide görememesi" ve göçmen evlerinin önünden geçerken akla gelen sorunların detaylandırılmadan sadece bir liste halinde sıralanıp geçilmesi bu eksikliğin boşluklar yoluyla oluşturulduğuna örnektir. *Yolda* öyküsündeki iki göçmen işçi ailesini gurbet ve sıla yolundaki karşılaşmaları 'doluluk' metaforu ile yaratılan boşluğa dayatılmıştır. Metinde sadece arabaların içinin dolu olduğundan bahsedilirken, arabayı dolduran insanların beraberinde taşıdığı duygulardan ve yanlarındaki eşyaların onlardaki izlerinden bahsedilmemiştir. Benzer biçimde *Sevil'in Televizyon Düşü* öyküsünde karakoldaki kadın Alman polisinin kendini Sevil ile kıyaslayarak Sevil'in ondan daha yaşlı görünmesine dikkat çekilmiştir, ancak Sevil'in Almanya'daki iki yılında neler yaşadığına, hangi zorluklara katlandığına, yirmi iki yaşında olmasına rağmen hayatın onu nasıl yıprattığına değinilmemiştir. Böylelikle travmanın izi yaratılan 'metinsel boşluk'larda kendini göstermiştir. Son olarak, *Köyde Gökdelen* adlı öyküde ise Almanya'da işçi olan Osman'ın köyünde ırgat olduğu yıllardan gelen travmatik değer görme isteği ve Almanya'da çalıştığı yıllar içinde biriken yorgunluğu ve özlemi anlatıda yer almamakla birlikte bırakılan bu boşluklar 'eksiklik' ile ortaya çıkan travmanın anlatıda bırakılan 'metinsel boşluk'lar yoluyla ifade edilmesinin bir biçimi olarak karşılık bulmuştur.

Sonuç olarak, Pazarkaya'nın *Oturma İzni* adlı eseri Pederson'un öğretileri ile okunduğunda travmanın; sözün veya acıların detaylıca tasvir edilmesiyle değil, aksine sessizlik ve metindeki boşluklar üzerinden inşa edildiği görülmektedir. Pederson'un 'eksiklik' kavramı bağlamında yapılan bu çözümleme, dış göç yazınında travmanın anlatının dokusuna sızan ve sözcüklere sığmayan o derin katmanlarını görünür kılmaya çalışmıştır. Joshua Pederson'un travmanın anlatıdaki izini sürmeye önerdiği "dolaylılık" ve "yineleme" (Pederson, 2018: 101) kavramları da ayrı ve kapsamlı çalışmaların konusunu oluşturabilir. Söz konusu kavramlar bütüncül biçimde ele alındığında gerek Pazarkaya metinlerinin gerekse dış göç yazınına ait başka metinlerin travmatik belleğini haritalandırmak mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Caruth, C. (1995). *Trauma. Explorations in Memory*. London: The Johns Hopkins University Press.

Caruth, C. (1996). *Unclaimed experience: Trauma, narrative, and history*. London: Johns Hopkins University Press.

Demirtaş, A. (2011). Sosyo-Ekonomik Yönüyle Almanya'ya Göçün Yüksel Pazarkaya'nın 'Oturma İzni' Adlı Öykü Kitabına Yansımaları. *Journal of Turkish Studies*, 6(3), 675-689.

Derin, G. (2020). Travma ve Göç: Bir Gözden Geçirme. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 5(2), 46-55.

Freud, S. (2011). *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd* (Ali Babaoğlu, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları (Orijinal eserin yayın tarihi 1920).

"Göç". İçinde *Güncel Türkçe Sözlük*, 10 Mart 2026. https://sozluk.gov.tr/.

Hunter, A. (2018). The Holocaust as the ultimate trauma narrative. İçinde: J. R. Kurtz (Ed.), *Trauma and Literature*. Cambridge University Press, 66–82.

Kuruyazıcı, N. (2001). Almanya'da Oluşan Yeni Bir Yazının Tartışılması. İçinde: N. Kuruyazıcı / M. Karakuş (Ed.), *Gurbeti Vatan Edenler Almanca Yazan Almanyalı Türkler*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 3-24.

Nakiboğlu, M., & Duman, S. N. (2024). Sabahattin Ali'nin "Arabalar Beş Kuruşa" ve Yüksel Pazarkaya'nın "Atkestanesi" Adlı Hikâyelerinde Ayrıştırıcı Söylem. *Korpusgermanistik*, 3(2), 24-30.

Oraliş, M. (2001). Gurbeti Vatan Edenler. İçinde: N. Kuruyazıcı / M. Karakuş (Ed.), *Gurbeti Vatan Edenler Almanca Yazan Almanyalı Türkler*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 35-50.

Pazarkaya, Y. (2011a). Az Zamanda Çok İşler Başardık - In kurzer Zeit Großes geleistet. İçinde: Ozil, Ş., Hoffman, M., Yücel-Dayıoğlu, Y. (Ed.), 50 Jahre türkische Arbeitsmigration in Deutschland, 113-124.

Pazarkaya, Y. (2011b). *Oturma İzni / Güz Rengi*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Pederson, J. (2018). Trauma and Narrative. İçinde: J. R. Kurtz (Ed.), *Trauma and Literature*. Cambridge: Cambridge University Press, 97-109.

Simine, S. A. (2018). Trauma and Memory. İçinde: J. R. Kurtz (Ed.), *Trauma and Literature*. Cambridge: Cambridge University Press, 140-152.

Tilbe, A. & Civelek, K. (2018). Çatışma ve Göç Kültürü Modeli Bağlamında Göç Romanı Okuması: Yüksel Pazarkaya'nın Savrulanlar'ı. *Göç Dergisi*, 5(1), 77–106.

Yılmaz, E., & Alaca, S. (2019). Yüksel Pazarkaya' nın "OTURMA İZNİ" Adlı Öykü Kitabında Göç Meselesi. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 317-330.

"Travma". İçinde *Güncel Türkçe Sözlük*, 19 Mart 2026. https://sozluk.gov.tr/.